

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

*Я. В. Колеснік,
кандидат економічних наук,
провідний економіст,
Національний банк України*

Анотація. У статті розглядаються питання підвищення конкурентоздатності комерційних банків. Зазначена проблематика наразі є актуальною та відображає практично всі сторони життя суспільства.

Запропоновані методологічні підходи до побудови статистичної системи оцінювання конкурентоздатності комерційних банків. Досліджуються питання формування універсальної методики, яка б дозволила розрахувати інтегральний коефіцієнт конкурентоздатності комерційного банку через оцінку найважливіших критеріїв його діяльності. Оцінка конкурентоздатності послуг, наданих банком, є ключовим етапом при аналізі його діяльності та має тісний взаємозв'язок з фінансовим станом та рівнем іміджу.

Ключові слова: конкуренція, комерційний банк, методологія, конкурентоздатність, статистична оцінка.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы повышения конкурентоспособности коммерческих банков. Указанная проблематика в настоящее время является актуальной и отражает практически все стороны жизни общества.

Предложены методологические подходы к построению статистической системы оценки конкурентоспособности коммерческих банков. Исследуются вопросы формирования универсальной методики, которая позволит рассчитать интегральный коэффициент конкурентоспособности коммерческого банка на основе оценивания важнейших критериев его деятельности.

Оценка конкурентоспособности услуг, предоставляемых банком, является ключевым этапом при анализе его деятельности и тесно взаимосвязана с финансовым состоянием и уровнем имиджа.

Ключевые слова: конкуренция, коммерческий банк, методология, конкурентоспособность, статистическая оценка.

Summary. In the article the questions of rising of commercial banks competitive ability are considered. The problem of rising of commercial banks competitive ability is of immediate interest and reflects almost all sides of the life of society.

The methodological approaches to the building of statistical system of evaluation of commercial banks competitive ability are proposed. The questions of forming the universal methods, which allowed counting the cumulative coefficient of commercial bank competitive ability through the evaluation of the most important criteria of its activity, are investigated. The bank competitive ability is one of the key categories, as it reflects financial, economical, organizational-management, innovation, marketing and other possibilities not only of a particular bank, but of the whole bank sector. It is necessary to improve the methodological approaches to statistical evaluation of commerce banks competitive ability. The building of the statistical system is possible only with the existing of efficient and objective methods of evaluation of competitive ability. The competitive ability of the commerce bank as a financial agent between the participants of market relations depends on the stability and social and economical condition of the country. The evaluation of the bank competitive ability has to cover the analysis of internal condition including quantitative and qualitative characteristics of its activity and the analysis of the outside condition. To solve this problem the search and the possibility of applying the universal methods, which allowed counting the cumulative coefficient of commercial bank competitive ability through the evaluation of the most important criteria of its activity, are used. The evaluation of competitive ability of the services which are provided by the bank is the key stage during the analysis of its activity and is tightly interrelated with financial condition and level of image.

Keywords: competition, commercial bank, methodology, competitiveness, statistical estimate.

Постановка проблеми. Конкуренція (від лат. *concurrentia* – змагання, суперництво) у ринковій економіці – це суперництво, боротьба між виробниками товарів та послуг за кращі, економічно вигідні умови виробництва та реалізації продукту [1]. Основа конкурентних відносин – свобода вибору – реалізується у формі прагнення кожного одержувати для себе особисто грошовий дохід. Конкуренція означає наявність на ринку великої кількості незалежно діючих продавців і покупців. У процесі конкурентної боротьби учасники переслідують однакову мету – максимізацію прибутку за рахунок завоювання переваг споживачів. Однак способи й шляхи досягнення цієї загальної мети різні. Тому в конкурентній боротьбі перемагає той, хто раніше від інших домігся певних конкурентних переваг і захопив стійкий сегмент ринку. Теорія конкуренції була узагальнена А. Смітом у праці “Дослідження про природу й причину багатства народів” (1776) [2].

Проблема підвищення конкурентоздатності комерційних банків наразі є актуальною, відображає практично всі сторони життя суспільства й тому незмінно перебуває в центрі уваги державних діячів і науковців

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи теорії конкуренції сформовано в роботах класиків політичної економіки Дж. М. Кейнса, Дж. С. Мілля,

К. Маркса, Д. Рікардо, А. Сміта. Проблеми забезпечення конкурентоздатності банків відображені у вітчизняній науковій літературі, зокрема у дослідженнях О. Васюренка, А. Єпіфанова, О. Мирошніченко [4; 5; 6].

У теперішній час існує багато методів оцінки конкурентоздатності комерційних банків. Більшість цих методів базується на закритій важкодоступній інформації, що значною мірою ускладнює процес оцінювання. Водночас не усі використовувані методики повною мірою розкривають сутність конкурентоздатності, а саме, не враховують критеріїв її формування. Аналіз однієї сфери управління (найчастіше фінансової) або кількісної оцінки діяльності комерційного банку без урахування якісної характеристики знижує практичну значущість цих методик при оцінюванні загального рівня банківської конкурентоздатності. Застосування ж різних підходів до оцінки критеріїв останньої дозволяють зробити висновок про відсутність єдиної загальноприйнятої системи показників конкурентоздатності банків.

Тому в процесі ведення конкурентної боротьби виникає проблема оцінки рівня конкурентоздатності комерційних банків, спрямованої на виявлення плюсів та мінусів у їх діяльності, що сприяє розробці власної стратегії підтримання та зміцнення конкурентної переваги

Метою дослідження є вдосконалення методологічних підходів до статистичної оцінки конкурентоздатності комерційних банків

Вклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ст. 1 Закону України “Про захист економічної конкуренції”, економічна конкуренція (конкуренція) – це змагання між суб’єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб’єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб’єкти господарювання мають можливість вибрати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб’єкт господарювання не може визначити умови обороту товарів на ринку [3].

Таким чином, конкуренцію у різних сферах та інтерпретаціях, зокрема на фінансовому ринку, визначимо як процес суперництва між учасниками фінансового ринку – фінансовими установами.

Наразі банківська конкурентоспроможність є однією з ключових категорій, оскільки відображає фінансові, економічні, організаційно-управлінські, інноваційні, маркетингові та інші можливості не тільки конкретного банку, а й усього банківського сектору [7]. Побудова статистичної системи для оцінки конкурентоздатності комерційних банків можлива лише при існуванні оперативної та об’єктивної методики такої оцінки, що базується на:

- системі внутрішньої звітності. Повинна бути направлена на повне відображення поточної ділової інформації про діяльність банку, рівні його внутрішньої роботи. Джерелами внутрішньої інформації є: статистична та бухгалтерська звітність, оціночні матеріали щодо кредитування, результати внутрішніх досліджень;
- системі збирання зовнішньої інформації. Передбачає накопичення

різноманітних даних щодо ситуації на усіх ринках, особливо на яких діє банк. Джерелами інформації є засоби масової інформації, мережа Інтернет, статистична звітність, банківські видання та ін.;

- системі аналізу інформації. Основне її призначення полягає в обробці існуючих даних, що дозволяє робити відповідні висновки на основі статистичних методів обробки інформації (методи середніх величин, відносних величин, індексний метод та ін.);

- системі маркетингових досліджень, що визначається конкурентною ситуацією.

Аналіз стану кредитних організацій здійснює Національний банк України, рейтингові агентства та комерційні банки.

Крім того, оцінка діяльності банку може проводитися за методиками, розробленими різними авторами. Кожен із указаних суб'єктів аналізу переслідує свої цілі: Національний банк України виконує наглядові функції, кредитні організації здійснюють свою роботу в рамках системи управління ризиками.

Конкуренція на фінансовому ринку, яка загострюється з приходом нових успішних банків, змушує менеджерів та керівництво банків при виборі методів конкурентної боротьби зв'язувати успіх своєї діяльності з розвитком бізнесу своїх конкурентів, інвесторів, корпоративних та приватних клієнтів. Усі вони, керуючись різними цілями, зацікавлені у якісній оцінці конкурентоздатності банку.

Конкурентоздатність комерційного банку як фінансового посередника між учасниками ринкових відносин перебуває у тісній залежності зі стабільністю та соціально-економічним станом країни. Тому оцінка рівня конкурентоздатності банку повинна охоплювати аналіз внутрішнього середовища, включаючи кількісні та якісні характеристики його діяльності, й аналіз зовнішнього середовища. Вирішення цієї проблеми ґрунтується на пошуку можливості застосування універсальної методики, яка б дозволила розрахувати інтегральний коефіцієнт конкурентоздатності комерційного банку через оцінку найважливіших критеріїв його діяльності.

Такою методикою може стати статистична оцінка, що базується на теорії ефективної конкуренції, відповідно до якої найбільш конкурентоздатним є банк, котрий має найвищий рівень критеріїв:

- якості активів та пасивів;
- достатності капіталу;
- дохідності та рентабельності;
- іміджу та конкурентоздатності наданих ним послуг порівняно з основними конкурентами на фінансовому ринку при рівних умовах зовнішнього середовища.

Ця методика будується на оцінці внутрішнього та зовнішнього середовища комерційних банків з використанням критеріїв, які формують банківську конкурентоздатність (рис. 1). Складові конкурентоздатності комерційного

Рис. 1. Критерії, що формують банківську конкурентоздатність

банку відображають кількісні та якісні напрями розвитку а також внутрішні та зовнішні основні фактори успіху кредитної організації, позитивна зміна яких сприяє підвищенню міцності її конкурентної позиції на фінансовому ринку.

Оцінка внутрішнього середовища банку включає кількісний аналіз його фінансового стану та якісну оцінку іміджу й конкурентоздатності послуг.

Оцінка фінансового стану банку є основою цього напрямку, оскільки має на меті отримання кількісної оцінки потенціалу, за рахунок якого здійснюється подальший банківський розвиток. У процесі виконання аналізу розраховуються показники, об'єднані за такими критеріями:

- 1) якість активів та пасивів;
- 2) достатність капіталу;
- 3) дохідність та рентабельність банку.

Якісний аналіз конкурентної позиції банку складається з двох критеріїв: іміджу та конкурентоздатності наданих послуг.

Імідж є одним із головних конкурентних переваг банку, який забезпечує його успішну діяльність у сьогоденні та в майбутньому. Комерційні банки мають різні погляди та підходи до створення й підтримки свого іміджу.

Оцінка конкурентоздатності послуг, наданих банком, є ключовим етапом аналізу його діяльності та тісно пов'язана з фінансовим станом та рівнем іміджу.

Рівень конкурентоздатності банку залежить не тільки від внутрішньобанківської роботи, але і від зовнішніх факторів, що можуть негативно впливати на усі галузі економіки, особливо на банківський сектор. У зв'язку з цим оцінка зовнішнього середовища банку є важливою складовою аналізу конкурентоздатності банку, що охоплює послідовний аналіз показників, об'єднаних у такі групи:

- 1) динаміка стану населення;
- 2) динаміка стану реального сектору економіки;
- 3) результати державного регулювання.

У процесі оцінювання конкурентоздатності банків – основних конкурентів здійснюється збирання й обробка різної інформації, що дозволяє провести аналіз:

- ефективності їх фінансової діяльності, а саме визначити рівень ризикованих активів та покриття ризикових активів власним капіталом;
- рентабельності та дохідності діяльності;
- ступеня якості послуг та ефективності тарифної політики;
- рівня іміджу банку.

На основі використання отриманих результатів аналізу розраховується рівень конкурентоздатності банку, алгоритм якого наведено на рис. 2.

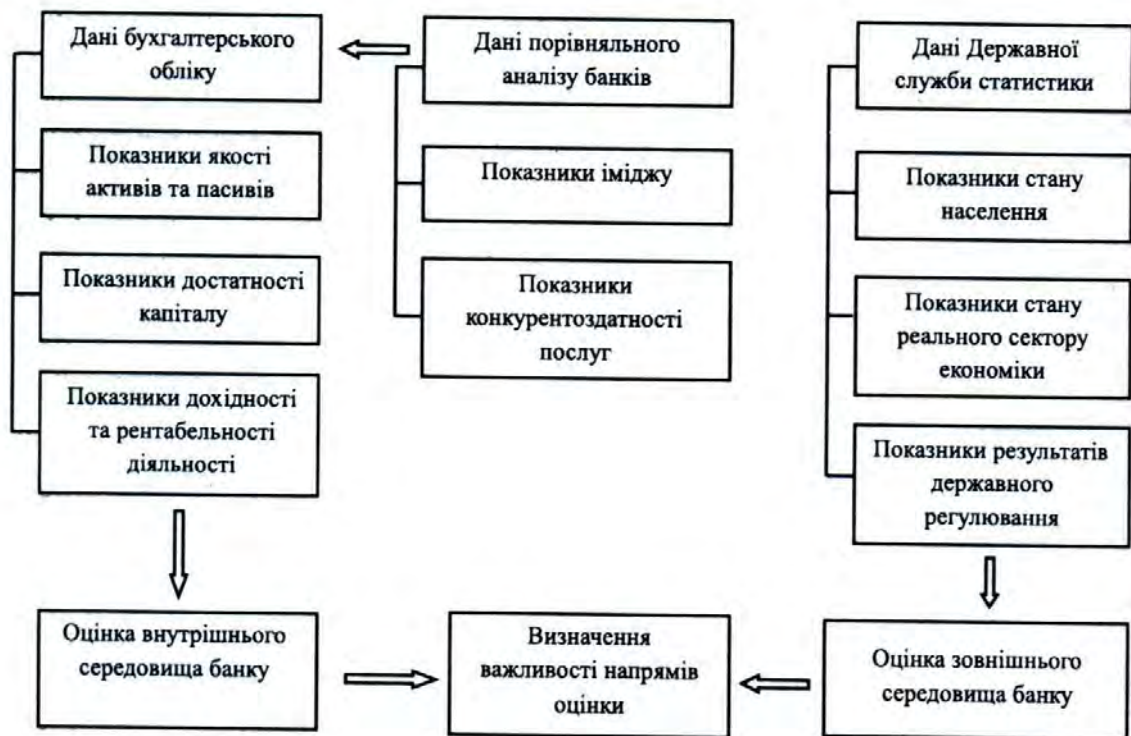

Рис. 2. Алгоритм розрахунку рівня конкурентоздатності банку

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, ключові особливості запропонованої методики оцінки конкурентоздатності комерційного банку є такими.

Головна перевага – доступність інформації, оскільки вона базується на даних публічної звітності та результатах оцінки ринку, що дає можливість швидко та об'єктивно визначити позицію кожного банку на фінансовому ринку. Розрахунок конкурентоздатності включає аналіз як внутрішнього, так і зовнішнього середовища банку, а використання основних, різних за своїм змістом критеріїв банківської діяльності значно підвищує якість оцінки.

Таким чином, результати оцінювання рівня конкурентоздатності банків – основних конкурентів визначають конкурентні переваги та недоліки, позицію кожного банку на фінансовому ринку, що можуть бути базою для прийняття ефективних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Дзюбик С. Д. Основи економічної теорії : [навч. посіб.] / Дзюбик С. Д., Ривак О. С. – [2-ге вид. перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 491 с.
2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов [Электронный ресурс] / А. Смит. – Режим доступа : http://royallib.com/book/smit_adam/issledovanie_o_prirode_i_prichinah_bogatstva_narodov.html
3. Закон України “Про захист економічної конкуренції” від 11.01.2001 р. № 2210-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
4. Васюренко О. Організація управління стійким розвитком банківської установи / О. Васюренко, Н. Погореленко // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 6. – С. 22–24.
5. Єпіфанов А. О. Науково-методичні підходи до оцінки рівня конкуренції в банківській системі / А. О. Єпіфанов, А. С. Ярошенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – Суми : УАБС НБУ, 2011. – Т. 31. – С. 16–28.
6. Мірошніченко О. В. Механізм управління конкурентоспроможністю банку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / О. В. Мірошніченко. – Суми, 2011. – 24 с.
7. Закон України “Про банки та банківську діяльність” від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>